

ש מעתא למיקתא

האם מותר לשפוך בשבת מים חמים לכוס שאינה נגובה

א. מלאכת בישול בשבת
 מבוואר בש"ס שבת (לט), דהמבשל ע"י האור או ע"י תולדות האור כגרוגרת, כשיעור מאכל בן דרוסאי, חייב. וכן נפסק בשו"ע (סי' שיח) ובמ"ב (סי' קא). [ועיי' ש"ס (ע"י א) דבישול בחמה שרי אבל לא בתולדות חמה]. ועיי' באג"מ (ח"י ס' נב) ובמנחת שלמה (סי' יב הגה' ד) בביתאור גדר בישול בחמה, ואכמ"ל].

ב. דברים הנאכלים חיים
 ועיי' ברמב"ם (שבת פ"ט ה"ה) שכתב ד"המבשל דברים שא"צ בישול פטור". וכתב הרע"א (סי' רנד על סעי' ד) דמבוואר מדברי הרמב"ם, דדברים הנאכלים חיים (כגון פירות) אין בהם משום איסור בישול חי התורה. וכ"כ המנחת כהן (שי"ב ספ"ד) בדעת הרמב"ם. וכן פסק ה"דב"ז (ח"י ס' ר"ג) שפירות הנאכלים חיים אין בהם אלא איסור דרבנן.

אולם דעת הרמב"ן (ע"י עד: ד"ה ואע"פ שריבה), התוס' (שבת מח. מ"ה ד"ה דיותיים), האור זרוע (ח"י ס' סב) והסמ"ק (סי' רפב) דאיכא איסור בישול מה"ית אף בכה"ג. ועיי' בשו"ע (סי' רנד סעי' ד) שנקט דאמי בדבר הנאכל חי יש משום בישול. וכתב במ"ב (סי' שיח ש"ח ע"י א) דאיכא בזה איסור מה"ית, ואף להרמב"ם הסובר דאין איסור מה"ית בדבר שא"צ בישול היינו דוקא בדבר שאינו משתבח כלל על ידי הבישול, לאפוקי פירות וכהאי גוונא משתבחים על ידי הבישול, ע"כ, ודלא כהב"ש הרע"א הנ"ל. וכ"כ במנחת כהן (שם) שדעת השו"ע כהסוברים דאיכא איסור תורה אף בכה"ג. ועיי' באגלי טל (מלאכת האופה ס"ק יט).

ג. מלאכת בישול במים
 והנה אף אם נאמר דהמבשל דבר הנאכל חי פטור עליו, מ"מ המחמם את המים לרוחץ בהם אבר קטן חייב לכו"ע. וכן הוא ברמב"ם (שבת פ"ט ה"ה). וכן מבוואר במ"ב (שם). [אולם הדברי יציב המובא לקמן יצא לחלוק על דבריו דאין לחלק בין מים לשאר דברים שא"צ בישול. ועיי' באגלי טל (אופה אות ח השמטה א) דשיעור מבושל כל צרכו במים הוא כדי שיעלו רתיחה. וכן נקטו המנח"י (ח"י ס' כח), השבט הלוי (ח"י ס' מב אות ג) והחוט שני (ח"י ע"י סד).] וכן דעת הגר"שו"א והגר"ש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב סי' ט ס"ק כא) דאין להקל בייסוב לומר שהמים כבר מבושלים כל צרכם. ועיי' עוד בפנ"י (שבת מ: ד"ה ת"ר מביא) שהביא דהפ"ח (וי"ד סי' סח ס"ק יח) דן אי שייך בישול דאין ח"ש בדבר שאין לו עיקר בתורה. אמנם בשואל ומשיב (מד' תל' ח"א סי' רל) תמה על הפנ"י בזה, דגם במים ניכר הבישול. ועיי' עוד במהרש"ם (ח"י ס' ס"ה)].

מעתה יש לומר דיש להזהר שלא לשפוך מים מכלי ראשון על כוס לחה וכדו', שהרי נמצא מבשל הטיפות הנמצאות שם, ויש בזה משום איסור תורה דהרי עירוי מכלי ראשון מבשל בשיעור כדי קליפה כמבוואר בשו"ע (סי' שיח סעי' י), ועיי' במ"ב (סי' קע) דהוא מבשל כדי קליפה כל שלא נפסק הקילוח.

ד. חצי שיעור במלאכת בישול / אם עירוי מבשל
 אלא שבאמת אכתי יש לדון בזה, דהרי המערה רותחין מכלי ראשון על כוס ר'טובה', אינו מבשל כשיעור האסור (דהיינו כדי לרוחץ אבר קטן כני"ל), וא"כ אית ביה רק משום איסור חצי שיעור (בפרט בני"ד דעירוי אינו מבשל אלא כדי קליפה בלבד), ואע"פ שכבר הארכנו בס"ד בשמעתא ובמיקתא גליון צ"ח שלהלכה קיי"ל דחצי שיעור אסור מה"ית אף במלאכת שבת ואע"פ דהכא הוי פחות מ"חצי" אע"פ איכא משום ח"ש, עיי' ברמב"ם (ח"י ס' פ"א סוף ה"ה) ובכס"מ (שם). ועיי' עוד בט"ז (סי' שכח ס"ק ה) דעובר על כל טיפה וטיפה. וכן מבוואר במ"א (שם ס"ק ט) ובמ"ג (שם), ועיי' באבני"ז (ארו"ח סי' שער בהגה), ואכמ"ל, מ"מ להרבה מגדולי הפוסקים אין במלאכת שבת איסור תורה בחצי שיעור. ולפי המבוואר בסמוך אפשר דאין כאן רק משום ח"ש במלאכה דרבנן, ועיי' בחו"י (סי' ס"ט) (סי' ט) שכתב דאין ח"ש בדבר שאין לו עיקר בתורה. וכת' בהר צבי (וי"ד סי' צז) דמשמע דש"ל שדברבן ליכא משום ח"ש. ועיי' במהרי"א (ארו"ח סי' קסא ד"ה וע"ד). אולם בריב"ש (סי' רפג) כת' דח"ש אסור אף באיסורא דרבנן. וכן דעת התורת חטאת (כלל צא אות ב). [אולם לוכא אלא משום חצי שיעור אלא כשאינו מערר על הרבה כוונת שבת דאלי"כ הרי מצטרפים החצאי שיעור לשיעור שלם. וכמ"ש הפנ"י (פתי' שבת ד"ה וכל) דאם עשה ח"ש בבורק ועוד ח"ש בבין ערעבים מצטרפין לחטאת, דלא דמי למאכלות אסורות בדעתו כדי אכילת פרס, ואם עשה ח"ש בשבת זו וח"ש בשבת אחרת פטור. והנב"ז (נח' ארו"ח סי' ט ס"ד ד"ה ח"א) מסופק טובא אם ביה כחצי גרוגרת בשבת זו במזיד ושוב בירר כחצי גרוגרת בשבת הבאה במזיד אם מצטרפי לסקילה אם קיבל התראה בכל פעם. ועיי' בזה במנ"י (מצוה לב אות ה) ובחלת יואב (וי"ד סי' ט ד"ה ובאמת)].

ועוד דהא דעירוי מבשל כדי קליפה תלוי בפולגות הראשונים, ויש סוברים דאין עירוי מבשל כלל [עיי' תוס' (נבחים צה: ד"ה עירר ושבת מב: ד"ה אצל) ובתורה"ז (סי' קלב) כתב דקיי"ל עירוי ככלי ראשון לחומרא]. ולדעת השו"ע (סי' צא ס"ק ח) כל איסור קליפה אינו אלא בגדר חומרא. ועיי' פמ"ג (וי"ד סי' קה ש"ד ס"ק ה) דבעירוי שלא נפסק הקילוח לחומרא קיי"ל דמבשל כ"ק מחמת ספק והלכך בשבת אסור לערות שמא מבשל].

ה. עירוי מכלי ראשון על מים צוננים
 וכן יש לצרף בני"ד דעת הר"ן (שבת ב. דבר ראשון וד"ה ומסקנא) ודעימיה הסוברים דמותר לערות מים חמים מכלי ראשון לתוך צוננין מועטים, דלא חשיב עירוי כה"ג דכיון דהמים מתערבין זב"ז ממילא חשיב החמין שנשפך לתוך הצונן ככלי שני ואינן מבשלין כדי קליפה. והובא ביאור הלכה (שם על סעי' יב ד"ה והוא). ודעת הערוה"ש (אות ב) שהמנהג להקל בזה. (אבל הביאור הלכה (שם) מחמיר בזה, ובגווני דלא הוי לח שנתצטנן כתב דקיל טפי לכן אין למחות ביד המקילים).

ו. פס"ר ונ"א ניחא ליה
 ועוד חזי לאצטרופי דבני"ד לא הוי אלא פסיק רישא בבישול המים שנשארו בכוס והרי הוא פס"ר דלא ניחא ליה, ולדעת הערוך (ע"ד פסק הובא בתוס' שבת קג. ד"ה לא) פס"ר בכה"ג מותר. ופירשו התוס' (שבת עה) הובא בביאור הלכה (סי' שכ ד"ה דלא), ד"ל לא ניחא ליה" וישו"א לא איכפת ליה אם המלאכה קרתה. וכן נקט הרשב"א (כתובות ו), וכן הוא בני"ד דהרי אין לו ענין שאותם טיפות יתבטלו שהרי מועטות הם ואף אין הוי שנתצטנן ליה בכוונת לבטל המימות המסקנה.

ואע"פ דלמעשה קיי"ל כדעת תוס' (שבת קג. ד"ה לא) דבכה"ג איכא איסור "מדברנן" כמבוואר בשו"ע (סי' שכ סעי' יח) ובמ"ב (שם), ובחזו"א (סי' יט ס"ק ה), מ"מ צירוף לחיתר איכא. וכן מציינו בשענה"צ (סי' תרנח אות ח) שצ"ר דעת הערוך. וכן מבוואר בשבט הלוי (ח"י ס' ה"ה) שבת (ח"א סי' ז הגה' טו ושם הגה' כז). [ועיי' עוד במ"ב (סי' שטו ס"ק ה) דפס"ר דלא ניחא ליה באיסור דרבנן במקום צער מותר. וכן הותר פס"ר דלא ניחא בתרי דרבנן כמבוואר ברמ"א (סי' שטו ס"ג), שהרי פסק דמותר לשתום בשבת תיבה גדולה שיש בה זבובים, וביאר בפמ"ג (ח"א סי' ק) דטעם החיתר הוא מפני דהוי פס"ר בתרי דרבנן. וכן נקט בשענה"צ (שם אות ח). אלא שבשער הציון (סי' שלו אות ב) הוסיף דהוא משום דהוי פס"ר "דלא ניחא ליה" בתרי דרבנן. ועיי' עוד בדגמ"ר (על המ"א סי' שמ ס"ק ו) והובא במ"ב (שם ס"ק יז) ובחזו"א (סי' סא ד"ה סי' שם) ועיי' עוד בשענה"צ (סי' שלו אות י)].

ז. לימוד זכות למקילים לשפוך מים חמים על כוס רטובה
 מעתה יוצא דאיכא עכ"פ לימוד זכות למקילים לשפוך מים חמים על כוס רטובה וכן מצאתי בדברי יציב (ארו"ח סי' קט). אלא דמ"מ אכתי אין כאן היתר לתתלה. וכן בשבט הלוי (ח"י ס' מב ח"י ס' י"ד) כת' להקל למעשה דוקא אחרי הכאת הכוס על היד וכיו"ב שהוציאו עיקר ליחת המים, וכן דעת הגר"ש"א זצ"ל (מאור השבת ח"א סי' ד הגה' ט) (שולחן שלמה סי' שיח ס"ק מ, ארחות שבת ח"א פ"א הגה' קט).

ח. המים התבשלו והצטננו
 אולם יתכן שהמים כבר התבשלו אלא שהצטננו נראה דיש להתייר (בצירוף כל הני"ל), דהרי קיי"ל ד"אין בישול אחר בישול", ולדעת הרמב"ם (שבת פ"ב ה"ח) ואף בדבר לח שהצטנן הדין כן. ודעת הרמ"א (סי' שיח פ"ט טו) שכך הוא מעיקר הדין, אלא דהחמיר למעשה להצריך שיהיה התבשיל חם במקצת. כמבוואר במ"ב (שם ס"ק צט), וכ"כ להד"ה האג"מ (ח"י ד"ה סי' יד עד בשול אות ב) והחזו"א (סי' לו ס"ק יג ד"ה דבתם) שלפי הרמ"א עיקר הדין כהמקילים. [ועיי' בתשובות והנהגות (סי' יח אות ה). אולם בפמ"ג (סי' רנד א"א ס"ק לו) מבוואר דאם הצטנן לגמרי אסור מהתורה. [ולענין גדר דבר "יבש" עיי' במ"ב (סי' שיח ס"ב) שמבואר דכל שהוריקו המרק ממנו בכלל יבש הוא. וכן משמע מהשענה"צ (שם אות ב). ובג"ז (אות יא) כת' דיש היינו שהוא יבש לגמרי בלא לחותיות כלל. וכל זה ד"ל כדעת המנחת כהן (שי"ב פ"ב) ע"פ הבי"י בסי' ר"מ דרוב יבש דינו כיבש, וכן דעת הדעת תורה (סי' שיח על סעי' טו) והכף החיים (שם אות ס). ועיי' באג"מ (ארו"ח ח"י ס' יד) שכתב דאולי יש להקל להחשיב תבשיל שרובו יבש כדבר יבש שהרי הפמ"ג (סי' רנג סי' יג וא"א ס"ק מא וסי' רנד מ"י ס"ק ה) הביא דברי המנחת כהן. ועיי' בתשובות והנהגות (ח"א סי' רז אזהרות בבישול אות ה)].

וכן פסקו השביתת השבת (פתיחה לבישול אות לב ד"ה ובעיקר) והאג"מ (ארו"ח ח"א סי' צג ד"ה והנה עירוי, וי"ד סי' יד עד אות יט), וכן דעת החזו"א (נה השלחן ח"א סי' שיח מובא בדברי יציב שם) הגר"ש"א זצ"ל (ה"ל שבת בשבת ח"א פ"ח ע"מ תמא הגה' 55) והאור לציון (פ"ל אות א). וכן מבוואר בערוה"ש (סי' שיח אותיות נב-נג), וכ"כ בחוט שני (ח"י ע"י קס). ועיי' עוד בצ"א (ח"י ס' מ), במנחת יצחק (ח"י ס' ו) ובשש"כ (פ"א אות נב והגה' קמט וקג).

מסקנא דדינא-
 יש להימנע מלערוך רותחים על כלי רטוב במים שאינם מבושלים ואחרי הכאת הכלי על היד וכיו"ב שהוציאו עיקר ליחת המים ומותר. ואם המים כבר התבשלו אלא שהצטננו יש להקל בכל אופן.

האם נוהגת מצות "וקדשתו" בזמן הזה

אמרין בגמ' (מ"ק כח:; נדרים סב:; גיטין נט:; היריות כח:; -) תנא דבי ר' ישמעאל "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון.

ובג"טין (ט"ט) מבוואר דהוא חיוב מדאורייתא. וכ"כ הרמב"ם (ספר המצות מ"ע ל"ב) - שצונן לכבד זרע אהרן ולנשאם ולרוממם ונשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה וכו', והוא אומרו יתעלה ויתברך שמו וקדשתו כי את לחם אלהין הוא מקריב קדוש יהיה לך, ובה פירוש וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון. וכ"כ הסמ"ג (עשין קע"א) - מ"ע לקדש זרע אהרן ולהקדימן לכל דבר שבקדושה לפתוח בתורה ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון.

אולם בתוס' (חולין פז.) כת' דאם אחד עלה לתורה במקום כהן א"א לחייבו י' זהובים, דהא דרשינן וקדשתו לכל דבר שבקדושה אסמכתא בעלמא היא. וכ"כ הרא"ש [נסן סי' יח] דהא דרשינן וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון, אסמכתא בעלמא היא, כמו ליתול מנה ראשון דאין יכול לגבות בכ"ד.

והנה בשו"ת הריב"ש (סי' צ"ד) נשאל גבי אדם שקלל כהן אחד אם יש להענישו בעונש חזק. והשיב דאע"פ דבמוני המצות מבוואר דהייבא ד"וקדשתו" הוא מדאורייתא, מ"מ ככהן עם הארץ שאינו מתחוק בתורת ה' כראוי לזרע של אהרן, אין מחמירין והגבה על המביישו רביים. והביא דברי הגמ' במנחת אנג. וביזמא [ע"א]. ומצינו בחכמים שלא נזהרו לקלל הכנים שלא נהגו כחכמה. וסיים שם בזה"ל: הנה שלא היו אלו החכמים נזהרין מלקלל הכהנים אף אם היו נודעים ביחוסם כל שלא היו נזהרים כשורה, או שלא היו בני תורה, כ"ש ככהנים שבודונו נהגו להם כת' היחס אלא מפני חזקתן נהגו היום לקרוא ראשון בתורת כהן ואפי' הוא ע"ה לפני חכם גדול בישראל, כמש"כ על להר"ם ז"ל בפ"י מה' תפילה, אע"פ שכן הדין היה זה אסור ואיתו חכם חייב מיתה וכו'.

וב"פ מראה [ירושלמי בברכות פ"ח ס"ק יב] גבי דברי הירושלמי שם המשמש בכהונה מעל, כת' - מה שאין העולם נזהרים עכשיו בזה, יש ללמד עליהם וכות לפי שאין עכשיו כהן מיוחד ודאי, ורבים מהן מזויזפים, וכד"ר שכת' הריב"ש בסימן צ"ד על מי שביזה לכהן. ומ"מ אין לשום כהן להקל בשום ספק איסור כהונה, שאחר שהיה מחזיק עצמו לכהן יש לו לנהוג כל דיני חומר כהונה דאזלינן בתר חזקתו לחומרא.

ובמשנה למלך [פ"ג מהל' עבדים ה"ח] הביא דברי היפה מראה הנ"ל וכת' להשיג על דבריו - דאין ראיה מדברי הריב"ש דשאני התם שרצה הריב"ש להחמיר על המבוזה ולגזור בו מצד היות המבוזה כהן, מש"ה כת' שכיון שאינו כהן מיוחד מסופקא אין מחמירין על המבוזה, אבל לעולם אסור להשתמש בכהן אע"פ דאינו מיוחד כיון שהוא ספק כהן וכו'. ומ"מ נראה דיש ללמוד מתשובת הריב"ש הלזו דאם הכהן הוא ע"ה דאין אסור להשתמש בו וכו'. עכ"ד.

ומהרהר"ש [ח"י סי' נ"ד - הובא ברב פעלים א"ח ב' סי' ל"ט] כת' עוד דמ"מ הריב"ש "אלא דמפני חזקתן נהגו היום וכו'", אינו ראיה דמעיקר הדין א"צ להעלותו ראשון, דהריב"ש לא תלה הקריאה בראשון במנהג אלא להקדים כהן ע"ה לח"ת, אבל כשאינו ע"ה הוא מעיקר הדין.

והנה גבי ה"ל ברה"מ"ז כת' המחבר (סי' ר"א סי' ב) - לא קדים חכם ישראל לכהן עם הארץ לברך לפניו דרך חק משלל כהונה, אבל לתת לו החכם רשות שיברך אין בכך כלום, אבל לכהן ת"ח מצוה להקדימו שנמרו וקדשתו לפתוח ראשון ולברך ראשון. ע"כ.

הרי דסתם ויש מצוה להקדים כהן מדין קדשתו, ולא כת' להקל בין זמן הגמ' לזמנינו אנו (דאין הכהנים מיוחדים). ובמג"א [שם ס"ק ד' כח] - צ"ע למה אין נזהרין עכשיו להקדים כהן לכל הנך מילי, ויש ליהרר מאחר דדאורייתא הם, ואפשר שאין אנו בקיאין ביחוסי כהונה וכמ"ש

האם יש איסור בהליכה אחורי אשה בזמנינו

א. הליכה אחורי אישה

איתא בברכות (סא) לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפילו אשתו, נזדמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדיו, ע"כ. והנה בטעם איסור הליכה אחר אשתו, כתב רש"י (שם) דהוא משום יגנאי. וביאר בעינים למשפט (ברכות שם) שמשום 'חשדאי' אתינן עלה, כמבואר באבות דרבי נתן (פ"ב מ"ב). ועיי' להלן משי"כ בשם הרדב"ז.

ב. אחורי אשתו

ועיי' בפסקי הרי"א (קובץ שיטות קמאי ברכות שם) שכתב דאפי' אשתו או אחותו או בתו נזמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדיו. ועיי' לקמן בשם הלקט יוסף דמבואר דאף אחר אימו שייך דין זה. וכתב במהרש"א (שם ד"ה ואפי') דלפי דברי הרי"א איסורא ודאי ליכא (ועיי"ש שלדעת הרמב"ם דלהלן י"ל דאיסורא איכא, ועיי' עוד לקמן). אולם ברדב"ז (ח"ב סי' תשע) מבואר שאף באשתו הוי איסור, דהרי משום חשש הרהור אתינן עלה. דף כהעזר מקודש (אה"ע סי' ס) שנקט דלא שייך איסור הרהור באשתו. וכן פסק האג"מ (אה"ע ח"א סי' סט) והגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ג עמ' רסו אות ב), ודלא כהצ"ח (ח"ט סי' נ ד"ה ואגב) שכתב שהרדב"ז הנ"ל הוא חידוש גדול לומר דבאשתו איכא משום הרהור. ואכמ"ל.

אלא שהרמב"ם (א"כ סי' פכ"א הכ"ה) כתב "מי שפגע באשה בשוק אסור לו להלך אחריה אלא רץ ומסלקה לצדדיו או לאחוריו, וכל המהלך בשוק אחרי אשה הרי זה מקלי עמי הארץ". וכלשון זה פסק השו"ע (אה"ע סי' כא סעי' א). והנה מזה דלא כתבו דאפי' מאחורי אשתו אסור משמע קצת שליכא איסור בכה"ג וכן מצאתי בצ"ח (ח"ט סי' נ ד"ה ואגב) שהעיר שברמב"ם ובשו"ע לא נזכר מזה כלל. אולם במהרש"א (שם) מבואר שלמעשה אף לפי הרמב"ם איכא איסור, וכן הרדב"ז (שם) פסק דאיכא איסורא בכה"ג. וכן נקט במשנה הלכות (ח"ה סי' רכז). וכן דעת הגריש"א זצ"ל ודעתו דהיכן דאפי' עדיף שילך אחורי אשתו ולא אחורי אשה אחרת, וכן מבואר במהרש"א (תענית כב: ד"ה מ"ט) ובעיני יעקב (חידושי תענית כב: ד"ה משום).

ג. האיסור בזמנו

והנה איסור זה קיים גם היום, וכן דעת הגריש"א זצ"ל (שם) ואע"פ שבזמנינו ברחובות שלנו אף אם יעקוף אשה אחת יפגע באחרת, מ"מ יש להקפיד בזה, וכמ"ש בספר חוט שני (ח"ג ענינים שונים עמ' רסח) משום שהיצר תקיף טפי אם הולך אחורי אותה אשה זמן ממושך, ע"כ. וכ"כ במשנה הלכות (שם סי' רכז ד"ה והנה) דאין היתר בזה אף בזמנינו.

ואע"פ שהלקט יוסף (ויד' עמ' 37 אות שש) כתב בשם רבו התרומת הדשן שמותר לילך אחר אשת חבר או אחר אימו משום דבזמן הזה אין אנו מזהרין כ"כ מלילך אחר אשה, עכ"ל, מ"מ כבר פירש במנחת שלמה (ח"א סי' צא אות כג) כוונתו ע"פ לשון השו"ע (אה"ע סי' כא) שכתב "פגע" אשה בשוק כו', דמשמע שלא היה דרכן של נשים להיות בשווקים ורק על דרך מקרה, וא"כ בזמנינו דאף אם יברח מאחורי אשה ימצא תיכף את עצמו אחורי אשה אחרת קיל טפי, ולכן במקום מצוה או צריך לעשות כן מצד הנימוס אין טעם להחמיר בזמנינו, ע"כ. ובאמת כבר מבואר במהרש"א (תענית כב: ד"ה מ"ט) דהיכן דאיכא משום דרך ארץ לא חיי' לאיסור בהליכה אחורי אשתו, ושם איירי אף בזמן השי"ס. ועיי' עוד בזה בפיץ אליעזר (ח"ט סי' נ אות א).

ד. כשאין הולך אחריה בסמוך

אלא ולכאורה קשה טובא על דין זה מהגמ' בקידושין (פא) דרב רב יהודה היו הולכים בדרך והיתה אשה הולכת לפניהם, א"ל רב לרב יהודה דל כרעיק (מהר ללכת שנקדמנה, רש"י) מקמי גיהנם. ומבואר ש דהטעם שאמר לו "דל כרעיק..." הוא מטעם איסור "יחוד" האסור אף בדרך, ולכאורה קשה דתפוק ליה דאכתי אסור משום הליכה אחוריה. וכן צ"ע מהגמ' בתענית (כג:) לגבי אבא חלקיה שאשתו נכנסה לביתה והוא אחריה, שו"מ שכבר עמד בזה המהרש"א (תענית שם), ועיי' מה שתיירף ועיי' עוד ברי"ף (עין יעקב שם) וביעב"ץ (שם).

שו"ר שמכח קושיא זו יצא לחדש בעל ההפלאה (נתיבות לשבת אה"ע סי' כא ס"ק א) דהא דאסור ללכת אחורי אשה היינו דוקא אחוריה בסמוך לה כהא דאיתא בשו"ע (א"ח סי' ז) לא יתפלל אחורי רבו ואם הרחיק ד' אמות מותר, ובכחי אתי שפיר הא דאמר בקידושין "דל כרעיק מקמי גיהנם" דמשמע דוקא משום איסור יחוד, ולא קאי משום שהוא הולך אחר האשה, אלא דאיירי שהלכו ברחוק, דא"צ להרחיק כמלוא עיניו. וכן מצאתי בתורה לשמה (שאלה שפב) שאיסור זה הוא בתוך ד"א בלבד, דכל ארבע אמות הוא חלוקה ורשות בפניו, ושכן מפורש יוצא ע"פ הסוד מפי רבינו הגדול האריז"ל. [ועיי"ש שאיסור זה אינו דוקא בתוך אלא בחצר נמי אסור, וכן מוכח בברכות דאמר "אחורי ארי ולא אחרי אשה" ולא חילק ולא זכר דרך. וכן ע"פ הטעם הנסתר בסודן של דברים שגילה רבינו האריז"ל זצ"ל שם מוכח להדיא דלא שניא אשה וכלל. ואולם עיי' ברי"ף (עין יעקב תענית כב: ד"ה מ"ט) שכתב שדוקא בשוק אסור משום שמדקדקת בפסיעותיה].

מיהו הרדב"ז (ח"ב סי' תשע) כתב דאיסור זה הוא משום חשש הרהור (ולא משום חשש הסתכלות), דהרי אפי' אחרי אשתו אסור לילך, ועל כן אפי' חוץ לד' אמות אסור. והובא בכנה"ג (אה"ע סי' כא אות ג). ובפתי"ש (שם סי' א) ציין לדבריו. ובבאה"ט (אה"ע סי' כ"א ס"ק ב) הביא מח' בזה. ועיי"ש ברדב"ז דאם הוא מרוחק ממנה שאינו מבחין בהילוכה מותר, ובמקום דליכא דרכא אחריתא אם הוא ממחר לדבר מצוה ואם יתעכב יעבור זמן המצוה יתקע עיניו בקרקע וילך ולא יגביהם מן הקרקע, ע"כ. וכן פסק בח"ח (כלל ו באמ"ח אות יד). ועיי' במשנה הלכות (שם סי' רכז) דצורך פרנסה לצורך מצוה מקרי, ומיהו אם יכול לצאת בשעה שאינן נמצאות בשוק חייב לעשות כן.

ולפי דבריו חזרה קושיא לדוכתיה אמאי בהאי עובדא דמסי' קידושין לא חששו לאיסור זה. ועיי"כ לומר דהתם נמי משום איסור הליכה אחוריה התכוונו. וכן מוכח בב"ב (אה"ע סי' כא) ובביאור הגר"א (שם אות ה) שהביאו גמ' זו כמקור לאיסור זה ולפי"ז אכתי י"ל דאיכא איסור אף מחוץ לד' אמות. [ואפשר ללמוד מאותו מעשה דמזה שאמר לו למהר ולהקדימה ולא אמר לו להמתין עד שתתרחק דשוב ליכא משום איסור יחוד, כמבואר בשב יעקב (אע"ה סי' יד ד"ה ואשר) ודפטר הערות (לגריש"א שליט"א סוכה גב) דדוקא אם הולכים בדרך התקרבות אסור. משא"כ לענין אחרת אסור. צריך שתתרחק עד שלא מבחין בהילוכה כמבואר ברדב"ז הנ"ל. ועיי' עוד בזה בספר הערות (קידושין פא. ד"ה דל כרעיק ד"ה א"ל א"ל)].

ה. ישיבה או עמידה אחריה

והנה לפי טעמו של הרדב"ז מוכח דלא שייך איסור זה בסגי נהור, ודלא כהש"לה (שער האותיות אות ק בהגה) והשער אפרים (רס"י ש) דנקטו דאף בכה"ג איכא איסור. ועוד יוצא לפי טעמו של הרדב"ז דליכא איסורא לעמוד אחורי אשה או לשבת אחריה. וכן דעת הגריש"א זצ"ל (הערות קידושין פא. ד"ה דל כרעיק, ואשרי האיש פט"ז אות יט) דליכא איסור בישיבה אחוריה, וכ"כ האג"מ (אע"ה ח"ב סי' יד ד"ה וכן ליכא) והשלמת חיים (אה"ע סי' ב). אולם בחוט שני (ח"ג עמ' רסח) כתב' בשם החו"א דאסור לשבת אחוריה וחמיר מלשבת בספסל לידה, וכן מבואר בשבט הלוי (ח"ד סי' קלו ד"ה אינן) דאף לישב בצדיה אסור. ועיי' עוד באז נדבירו (ח"ו סי' סט אות ו).

מסקנת דניא -

א' אין ללכת אחורי אשה אפילו היא אשתו. ואם פגע באשה ילך לצד ויקפנה. ב' אפי' חוץ לד' אמות אסור ללכת אחריה, ואם הוא מרוחק עד שאינו מבחין בהילוכה אין איסור. ג' אם צריך לצד קדימה לאישה מצד הנימוס אין צריך להחמיר בזה (ויתקע עיניו בקרקע וילך). ד' אם הוא ממחר לדבר מצוה או לצורך פרנסתו ואם יתעכב יעבור זמן המצוה או יפסיד יתקע עיניו בקרקע וילך. ה' וכל זה בהליכה אחריה, אבל אין איסור מעיקר הדין בעמידה בישיבה אחורי אשה.

ס"ט תנ"ז (גבי תניית חלה לכהן בזמן הזה). ובמשנ"ב (שם ס"ק י"ג) כתב - אבל בהן ת"ח מצוה להקדימו שנאמר וקדשתו לפתוח ראשון - בקריאת התורה, ולבוך ראשון בסעודה בברכת המוציא ובהכ"ה, וכן להוציא בקידוש, דוקדשתו וכלל דבר שבקדושה, ובתו הפוסקים דבכלל לפתוח ראשון הוא להיות ראש המדברים בכל קבוץ עם ולדרוש ראשון תחילה, וה"ה בישיבה ידבר בראש וכו'. וצ"ע למה אין נזהרין עכשיו להקדים כהן לכל הנך מילי נ"א, וע"ש שמצדד למצוא קצת טעם למנהג, ומ"מ לכתחילה בודאי יש ליהדר בזה].

ובחו"א בשביעית (סי' ה' ס"ק י"ב) כתב בתוך דבריו - והר"ש"ל כתב דנתבלבלו הכהנים רוב או מחצה ולכן אין לנו כהנים בזה"ה, ותימה למה נחוש כ"כ והרי מברכין על מצות נשיאת כפים ופדיון בכור, אלא נראה דמה"ת בחזקתן לכל דבר. עכ"ל.

אולם ברב פעלים [או"ח ח"ב סי' ל"ט] נשאל גבי קדימת כהן לשאר המסובין בברכת במזון, והשיב - דאע"פ דבגמ' מבואר דאיכא חיוב להקדים הכהן, וכן פסק המחבר בס"י ר"א. מ"מ מצוינו למג"א דכתב' להקשות הא דאין העולם נזהרים בזה, ויישב דאפשר דאין אנו בקיאים ביחוסיה כוונה. ומצוינו לריב"ש שכהנים ידון אינם כהנים ודאי, ומה שעולים ראשון לקרא בתורה אינו אלא מתורת מנהג. ועל דברי ריב"ש אלו סמך לדינא המהרש"ם [אה"ע"ו סי' רל"ה] לענין חליצה. ואע"פ דבחרו השני (סי' י"ז) כתב' להקשות על דברי המהרש"ם, מ"מ כשבות יעקב (ח"א סי' צ"ג) כתב' להחזיק סברא זו, ובכלל דבריו דאין הוחזה ממה שכתב' שנושאין כפיהם ומברכין, כיון שכהן שאינו נושא כפיו עובר בשלש עשה, ע"כ מחמירין מספק שישא כפיו. וביאר הרב פעלים כוונתו, דכיון דאם נאמר דלא יקראו הכהנים לישא כפיהם נמצא מצוה גדולה כזאת מתבטלת לגמרי ואינה מתקיימת בשום מקום ובשום זמן, לכן מחמירין לעשותם כודאי, וממילא גם ברכה מברכין דא"כ מתבטלת הברכה לגמרי. עכ"ל.

איבא דאחר כל דבריו אלו אכתי יש להעיר דהמחבר בוצא לא חילק בזה, א"צ"פ דבזמנו כבר לא היו הכהנים מיוחסים. ואף המג"א לא כתב' דבריו אלא בדרך אפשר ליישב מנהג העולם (וכן היפה מראה לא כתב' כן אלא בדרך למוד זכות על מנהג העולם). ועוד דעצם יישובו קשה דכי מפני שכתבטל הברכה לגמרי אמרינן להו לברך מספק. ואי משום ביטול ג' מצוות עשה די לנו שיפא כפיהם בלא ברכה. וכן בפדיון הבן נימא שיפא הישראל את התינוק בלא ברכה. וא"כ כיון דלענין נשיאת כפים חזינן דסומך הכהן על חזקתו אפי' לענין הברכה, ובפדיון הבן אף הישראל גופא סומך על חזקת הכהן ומברך, ה"ז י"ל לענין מצוה 'וקדשתו' דדיינו כודאי כהן מחמת החזקה. ועכ"פ לכתחילה ודאי דיש ליהדר בזה וכמ"ש המשנ"ב.

פניני מוסר מעלת התורה וקדושתה

קדושת התורה יותר מקדושת תרי"ג מצוות - יעוד זאת יתירה התה"ק ביתרון אור ותוספות קדושה גם על כל המצוות כולן ביחד. שגם אם קיים האדם כל התרי"ג מצוות כולן בשלימות האמיתית כראוי... עכ"ל אין ערוך ודמיון כלל קדושת אור המצוות לגודל עוצם קדושת ואור התה"ק אשר תופיע בהרהר על האדם העוסק והוהה בה כראוי. כי ראשית דרכה בקדש הוא הגבה למעלה מעלה משורש הקדושה ואור העליון של המצוות כולן יחד... וכן אמרו בירושלמי פרק א' דפאה שכל המצוות כולן אינן שוות לדבר א' מן התורה: "א" (נפש החיים ד, ט).

כוונת עסק התורה הוא שתתדבק נשמתנו בקדושת התורה - "שקב"ה" מקפיד על לומדי תורה אפילו עוסקים בה טובא אם אין זיהרין לברך בתורה תחילה. ואיכא לתמוה טובא, למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונת גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחלה שהוא לכאורה עבירה קלה.

ונראה דכוונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצב נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכן מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושש"ה גידים ברמ"ח מצוות עשה ושש"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובוה היה קישר לממליא של מעלה עם ממליא של מטה והיה המשכן אחד" (ב"ח או"ח סי' פו, ג).

נערך ע"י מחבר קונטרס עבודת המועדים

העלון נתרם בעילים שם
להצלחת התורם ומשפחתו
שמעתא עמיקתא - הערות ותורות בטל' 02 571-3932